

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

BESLUT

2005-06-27

Diarienummer:
511-68074-2003

Sid
1(16)

Naturvårdsenheten
Bengt Frizell

Till
/enligt sändlista, bilaga 4/

Naturreservatet Nordre älvs estuarium

Göteborgs, Kungälv och Öckerö kommuner

Beslut om naturreservat enligt 7 kap 4 § miljöbalken

Innehåll

Beslut
Syfte
Föreskrifter för naturreservatet
Uppgifter om naturreservatet
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Skälen för Länsstyrelsens beslut
Ärendets handläggning
Upplysningar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Markägarförteckning samt sändlista
Bilaga 5. Förteckning över fastigheter inom reservatet som endast delvis omfattas av reservatsföreskrifter
Bilaga 6. Hur man överklagar

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att det område, som på bilagd karta (bilaga 1) avgränsats med heldragen röd linje, förklaras som naturreservat med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808).

Reservatets namn skall vara Naturreservatet Nordre älvs estuarium.

Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd (1998:1252) fastställer Länsstyrelsen övergripande målsättningar och riktlinjer för skötseln enligt bifogad skötselplan, bilaga 3.

Länsstyrelsens beslut om landskapsskydd för delar av Nordre älvs dalgång (1968-11-01; dnr. III R11 - 34/67) och beslut om Prästgårdskilens naturvårdsområde (1986-01-29; dnr. 11.126-1549-85) upphävs när föreliggande beslut vunnit laga kraft.

Syfte

Ändamålet med naturreservatet är att bevara ett större sammanhängande estuarium i ett oexploaterat tillstånd med bibehållande av områdets naturliga produktionsförmåga och som livsrum för känslig fauna och flora. I landmiljön förekommer åtskilliga mindre biotoper av stort ekologiskt värde t.ex. ädellövskogar och slätterängar. Omgivande landskap är storslaget med branta bergformationer i mynningsområdet vilka uppströms älven övergår i vidsträckta vassar och välhävdade odlingslandskap. Landskapsbilden är förhållandevis lite påverkad av störande bebyggelse eller verksamheter och detta utgör en del av bevarandemotivet. Området berörs till övervägande delen av hushållningsbestämmelser enligt kap 3 och 4 miljöbalken för antingen naturvård, kulturminnesvård, yrkesfiske eller friluftsliv. Inrättandet av naturreservat för Nordre älv är ett led i säkerställandet av dessa riksintressen.

Reservatsbildningen är vidare en av flera åtgärder för att följa upp internationella åtaganden i naturvårdsarbetet som Natura 2000 och den internationella våtmarkskonventionen RAMSAR samt Oslo-Paris-kommissionens förslag till nätverk av skyddade områden i Nordostatlantien.

Syftet skall tryggas genom att:

- *Estuariemiljön med grundbottnar bevaras.*

Estuariet påverkas fysiskt genom att bottnar och stränder tas i anspråk för hamnar, bryggor, bojar och farledsmuddring. Ett ensidigt nyttjande av bottenarna för t.ex. odling av musslor kan också negativt påverka bottenarna i synnerhet om skrapande redskap används. Föreskrifterna i naturreservatet utformas så att idag opåverkade bottnar ges ett starkt skydd mot exploatering. Föreskrifterna skall inte hindra verksamhet vid befintliga anläggningar.

- *Landskapsrummet och de obrutna miljöerna kring estuariet bevaras.*

Landskapet runt estuariet är i långa stycken befriat från byggnader och andra anläggningar bl.a. genom att bebyggelsereglerande föreskrifter inom befintliga förordnanden (landskapsbildsskydd och strandskydd) tillämpats under 20 - 30 år i området. Föreskrifterna i naturreservatet utformas så att de tillåter en viss utveckling av befintlig bebyggelse och verksamhet men anger stor restriktivitet vad avser nyttillkommande byggnader och anläggningar.

Även åtgärder utanför reservatet måste prövas noga i den mån de påverkar landskapsbilden inom estuariet. Detta kan ske genom att i den kommunala planeringen beakta frågor som rör värnandet av de obrutna miljöerna i enlighet med miljöbalken 3 kap 2 § (stora opåverkade områden).

- *Anpassad skötsel i jord- och skogsbruk*

Inom området finns en rad intressanta biotoper av särskilt naturvärde på landsidan. Kulturmarkerna har ett stort biologiskt- och landskapligt värde och behöver hävdas för att dessa skall bestå. Förvaltningen av reservatet inriktas på att stödja en fortsatt kulturmarkshävd i området.

- *Tillgänglighet för allmänheten.*

Möjligheterna för allmänheten att nå strandområden utan konflikter med markägarintressen förbättras genom att några mindre parkeringsplatser inrättas på strategiska platser runt estuariet. Området är under stora delar av året störningskänsligt och skall inte utvecklas ytterligare för turism.

- *Samråd med försvarsmakten*

Delar av Nordre älv är av riksintresse för försvarsmakten. Förvaltningen av Björlanda skjutfält sker i enlighet med Fortifikationsverkets skötsel-anvisningar för övningsfält och genom löpande kontakter med länsstyrelsen.

- *Samordning*

Reservatets omfattning överensstämmer i stor utsträckning med andra områdesskydd enligt miljöbalken. Reservatets syften tillgodoses genom en samordnad prövning av reservatsföreskrifter, strandskyddsbestämmelser samt miljöbalkens regler om prövning av verksamheter med inverkan på livsmiljöer och arter inom Natura 2000-området genom samordning av förvaltning och uppföljning. Områdets känslighet och värden beaktas vid miljöprövningar, miljötillsyn och samhällsbyggnad i reservatets närhet.

Föreskrifter för naturreservatet

För att uppnå syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 3 och 21 §§ förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken, att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Vård och förvaltning skall bedrivas i enlighet med upprättad skötselplan, bilaga 3.

A. Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att använda mark- och vattenområden

Förutom föreskrifter och förbud enligt andra författningar är det förbjudet att

1. uppföra nya byggnader.
- med förbudet avses ej byggnader som utgör komplement till befintlig bebyggelse på en tomtplats efter tomtplatsbestämning. Förbudet gäller inte ersättningsbyggnad eller byggnad som uppförs för jordbrukets behov och som ej avser bostadsändamål.
2. anlägga ny brygga, kaj eller båthamn.
3. anordna eller upplåta vattenområde för bojförstöjning.
- förbudet gäller inte akterförstöjning med boj vid brygga eller "landstrand" för markägares behov. Vid bebodda öar i området kan dock i enstaka fall bojförstöjning tillåtas efter tillstånd av Länsstyrelsen.
4. muddra.
- förbudet avser inte underhållsmuddring i anslutning till befintlig farled, hamnanläggning, eller brygga. Förbudet gäller inte heller muddring för att kompensera för uppgrundning i Nordre älvs farled och som krävs för att upprätthålla befintlig sjötrafik och inte heller muddring enligt vattendom för Nordre älv.
5. bedriva fiske eller annan verksamhet med redskap som omlagrar eller på annat sätt skadar havsbotten eller växt- och djursamhällen inom vattenområdet.
- förbudet avser inte sådan fångst av musslor som sker av yrkesfiskare med mindre redskap efter tillstånd av Fiskeriverket.
6. bedriva täkt för husbehov.
7. anordna upplag annat än för jord- och skogsbrukets behov.
8. anlägga ny väg.
- förbudet gäller inte körvägar som krävs för jord- eller skogsbrukets behov.
9. spränga, schakta, dika, tippa och fylla ut med massor.
- förbudet gäller inte normala underhållsåtgärder på vägar i området eller för uppförande av byggnader enligt punkt 1 samt i samband med jord- eller skogsbruk. Uppläggning eller utsläpp av muddermassor får inom naturreservatet endast ske på platser som godkänts av länsstyrelsen och enligt villkor som meddelats vid tillståndsgivning.
10. utan Länsstyrelsens tillstånd slutavverka i lövskogsbestånd vilka betecknats som naturtyp 5 i bilagda skötselplan.
11. inom avgränsat område vid Stora och Lilla Hästholmen (se karta bilaga 1) bedriva jakt med undantag för skyddsjakt.

Punkterna 2-10 gäller inte för landområden till de mindre fastigheter som förtecknats i bilaga 5.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 7 § miljöbalken medge dispens från föreskrifterna. Finns det synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva detta beslut.

Verksamhet eller anläggning som behövs för totalförsvaret har företräde framför andra anspråk på markanvändning vid prövning av dispensansökningar från Försvarsmakten.

Övriga lagrum vilka skall beaktas vid prövning av verksamheter i området

Verksamheter vilka kräver dispens eller tillstånd från någon av föreskrifterna ovan förutsätter ofta prövning även enligt andra lagrum i miljöbalken för att kunna utföras. Exempel på sådan prövning kan vara dispens från strandskyddsbestämmelser, tillstånd eller anmälan för miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap miljöbalken eller tillstånd till muddring eller annan vattenverksamhet enligt 11 kap miljöbalken.

Tillstånd krävs alltid enligt 7 kap 28 a § MB för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom Natura-2000 området (se vidare sid. 11 under rubriken "befintliga områdeskydd").

B. Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken samt 3 och 21 §§ förordningen om områdesskydd, gällande förvaltning av reservatet

Förvaltaren har rätt att:

1. Sätta ut uppsamlingskärl för papper och avfall, anordna rastplatser, parkeringsplatser och eldplatser allt i enlighet med fastställd skötselplan.
2. Genom lämpliga åtgärder trygga hävden av kulturmarkerna, om markägare eller arrendator själv inte önskar vidmakthålla sådan hävd som anges i skötselplanen.
3. Framröja och vårda stengärdesgårdar samt kulturhistoriska lämningar enligt skötselplanen.
4. Anlägga gångvägar och stigar i enlighet med skötselplanen samt utföra erforderliga röjningar i anslutning till dessa.
5. Utplacera informationsskyltar och utmärka reservatets gränser.
6. Genomföra undersökningar i syfte att följa utvecklingen av reservatet.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter:

7. Förvaltare är Stiftelsen för Västsvenska Fritidsområden. Förvaltningen skall ske i samverkan med Göteborgs och Kungälv's kommuner, berörda markägare samt Bohusläns museum.
8. Naturreservatet utmärks genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
9. Förvaltningen bedrivs enligt skötselplan som fastställs av Länsstyrelsen, bilaga 3. Skötselplanen skall ligga till grund för naturreservatets skötsel och skall vid uppkommande behov revideras. För Björlanda skjutfält upprättas Försvarsmaktens skötselplan, ÖMAS genom Fortifikationsverkets försorg vilken ersätter skötselplanen enligt detta beslut.

10. Skötselplanen skall anpassas till EU direktiven rörande habitat samt växt- och djurarter när förutsättningarna för skötseln och uppföljningen av dessa klarlagts.

C. Ordningsföreskrifter för allmänheten enligt 7 kap 30 § miljöbalken

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det förbjudet att:

1. göra upp eld annat än på av förvaltaren anvisad plats
2. framföra motordrivet fordon annat än på anvisade vägar
3. ställa upp husvagn/husbil utanför anvisad plats
4. medföra ej kopplad hund
5. tälta annat än på plats som anvisats av förvaltaren
6. beträda ön Stora och Lilla Hästholmen under tiden 1/4 - 30/6 utan förvaltarens medgivande
7. brädsegla eller åka vattenskidor i skyddsområdet vid Stora och Lilla Hästholmen (bilaga 1).

Ordningsföreskrifterna gäller ej markägare, innehavare av särskild rätt, tjänsteman under myndighetsutövning eller person som utsetts av Länsstyrelsen när de utför särskilda uppdrag i anslutning till förvaltningen.

I anslutning till skjutfältet vid Björlanda kan tillträdet till reservatet begränsas efter särskilda anvisningar från Försvarsmakten.

Enligt 7 kap. 30 § miljöbalken gäller föreskrifterna C1-7 omedelbart, även om de överklagas.

Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Nordre älvs estuarium
Kommun:	Göteborg, Kungälv och Öckerö
Areal:	7 040 hektar varav 1 482 hektar land
Fastigheter och ägare:	Se bilaga 4
Naturvårdsförvaltare:	Västkuststiftelsen
Topografisk karta:	7B NV
Ekonomisk karta:	7A:29, 7B:21, 7B2b-2d, 7B3b-3d
Naturgeografisk region:	15d (ljungheds- och kustskogsområden längs svenska västkusten och norska sydkusten; norra Hallands och södra Bohusläns kust- och skärgårdsområde)
Natura 2000 beteckning:	SE 0520043 (fågel- och habitatdirektiven)

Beskrivning av naturreservatet

Natur- och kulturhistoriska värden

Nordre älv är tillsammans med Göta älv Sveriges största vattendrag. I mynningsområdet där det söta vattnet möter det salta har karakteristiska sk estuariemiljöer utbildats. Estuarierna vid Göta och Nordre älv är de största i Sverige och kan med fog anses som unika för landet. På ostkusten saknas egentliga estuarier på grund av den mindre salthalten i Östersjön. Till skillnad från mynningsområdet i Göta älv har Nordre älvs mynning skonats från omfattande bebyggelse, hamnanläggningar och industriexploatering, varför man kan påstå att förhållandena i Nordre älvs estuarium saknar motsvarighet i landet och att det är ett av länets värdefullaste naturområden.

Mötet mellan älvvatten och salt vatten ger upphov till en intressant miljö där olika skikt med sött och salt vatten utbildas. Mynningen är som en stor grund vik, cirka 2-3 meter djup. Den biologiska produktionsförmågan är naturligt hög, vilket skapar förutsättningar för ett mycket rikt fisk- och fågelliv. Rena sötvattensarter förekommer tillsammans med havslevande arter. Området är av stor regional betydelse som rast- och övervintringslokal för t ex knipa, vigg och ejder. Även Ryskärsfjorden norr om mynningsområdet har stora värden i dessa avseenden.

Strandområdena har bitvis stora botaniska värden med såväl betade strandängar, våtmarksområden av rikkärskaraktär som rika lövskogslundar. Skallgruspåverkan förekommer. Strandängsmiljöerna påverkas av havsnivåns fluktuationer, en viktig förutsättning för denna biotops funktion. Även beträffande floran finns utrymme för såväl sötvattensarter som havsvattensarter. Strandängarna innehåller en rad intressanta och sällsynta arter.

I arbetet med att identifiera och utse områden för det europeiska nätverket Natura 2000 har ett stort antal livsmiljöer (habitat) och arter identifierats inom Nordre älvsområdet som särskilt viktiga i ett europeiskt perspektiv. De viktigaste habitaterna som utgjort grund för avgränsningen består av estuarier (1130) samt stora grunda vikar och sund (1160) vilka tillsammans med ett antal mindre habitat utgör närmare 85% av Natura 2000 områdets yta. Resterande del utgörs av andra naturtyper än de som omfattas av direktivet samt tomtmark, vägar m.m. Bland fåglar som utgjort grund för utpekandet kan nämnas blå och brun kärrhök, brushane, dubbelbeckasin, fisktärna, salskrake, småfläckig sumphöna, sångsvan, dvärgbeckasin, labb, mindre hackspett, skäggmes samt tornfalk. Lax och asp är fiskarter som förekommer i området och anges i direktivet.

Sammantaget konstateras att Nordre älvs mynningsområde inklusive Ryskärsfjorden har mycket höga biologiska och maringeologiska värden. Estuariet är det enda i sitt slag i Sverige av denna storlek. Motsvarande områden längre söderut i Europa är vanligtvis kraftigt påverkade av bebyggelseexploatering, varför det även i ett europeiskt perspektiv får ett högt skyddsvärde.

Dokumentation

En sammanställning av natur-, kultur och friluftsvärden i området har utförts av GF Konsult AB. Utredningen innehåller en omfattande litteraturredovisning.

Friluftsliv

Älvsystemet Nordre älv / Göta älv utgör en attraktiv och välfrekventerad vattenled vilket tillsammans med höga natur- och kulturvärden gör området i sin helhet till ett attraktivt område för friluftsliv. Älven är farbar med fritidsbåtar från mynningen till Kungälv och vidare in i Göta älv. En resa som bjuder på storslagna naturscenerier i ett på historiska minnesmärken rikt landskap. Älven och mynningsområdet utgör dessutom ett av regionens bästa sportfiskevatten. I estuariets yttre delar finns goda möjligheter till bad.

Markanvändning

Inom Nordre älvs mynningsområde och Ryskärsfjorden verkar periodvis 35-40 yrkesverksamma fiskare. I första hand bedrivs ålfiske med ryssjor, men även en del nätfiske efter öring förekommer. Fisket efter rödspotta var tidigare betydande men har sjunkit till följd av minskad tillgång. En stor del av mynningsområdet utgör fredningsområde för lax och öring. Här gäller särskilda bestämmelser för fiskets bedrivande (bland annat Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2004:36).

I Nordre älv finns en reglering av vattenföringen som inneburit att denna gren i förhållande till Göta älv idag tar 75 % av vattenmängden, mot 85 % tidigare. Den naturliga hydrologin har alltså ändrats i viss utsträckning. En vattenskärm finns vid Ormo i Nordre älv som skall garantera att vattenföringen i Göta älv inte blir för liten och att saltvatten inte kan tränga upp till Göteborgs vattenintag i Lärjeholm.

Nordre älv utgör reservfarled för Vänersjöfarten vilket bl.a. innebär att samtliga broar är öppningsbara. Skulle en situation inträffa där farleden måste tas i anspråk krävs muddring i det grunda mynningsområdet. Farleden regleras i vattendom.

Inom och i nära anslutning till reservatet finns ett flertal småbåtshamnar av varierande storlek. I särklass störst är Björlanda småbåtshamn med f.n. 2 300 platser. Småbåtshamnar vid Nordre älv finns i övrigt vid Lilleby, Kallhed, Nereby och Kornhall. Behovet av båtplatser i Göteborgs närhet är betydligt större än tillgången. Göteborgsregionens fritidshamnar AB (GRE-FAB) bedömer att Björlanda kile och närliggande Prästgårdskilen utgör de enda återstående områdena inom Göteborg där expansion är möjlig.

Vid Björlanda skjutfält bedrivs övningsverksamhet av Älvsborgs amfibieregemente. Detta innebär att delar av reservatet helt eller delvis är avlysta vilket begränsar allmänhetens tillträde till området.

Planeringsbakgrund

Riksintressen m.m.

Naturvårdsverket har 2000-02-07 beslutat om vilka områden som skall utgöra riksintressen för naturvård i Västra Götalands län (miljöbalken 3 kap 6 §). Större delen av reservatet är av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Klassningen som riksintressant betyder att ett område utöver lokal betydelse även är väsentligt från en nationell utgångspunkt. Enligt miljöbalken skall områden av riksintresse skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada de värden som riksintresset avser.

Naturvärdena sammanhänger framför allt med områdets betydelse som häcknings- och födoområde för olika fågelarter, särskilt sim- och vadarfåglar. Grundområdena är biologiskt högproduktiva och värdefulla för många kommersiellt viktiga fiskarter. Men även landmiljön med t ex ädellövskogar med lundkaraktär är en del av riksintresset.

Två områden av riksintresse för kulturminnesvärden berör området. Det ena är Öxnäs by. Området utgör en samlad bybebyggelse i rik järnåldersbygd. Det välbevarade odlingslandskapet visar de stora dragen i jordbrukets utveckling från järnålder till laga skiftet. Det andra området är bronsålderssundet utanför Björlanda.

Ytterligare ett riksintresse berör området. Enligt 3 kap 5 § miljöbalken skall områden som är av riksintresse för yrkesfisket skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. I Västra Götalands län är alla grundområden inom djupintervallet 0-6 meter (undantaget hårt exploaterade områden och områden med låg produktion) av riksintresse för yrkesfisket. Det innebär att i stort sett hela Nordre älvs mynningsområde liksom Ry-skärsfjorden ingår i riksintresset.

Björlanda skjutfält är av riksintresse för totalförsvaret enligt 3 kap 9 § MB

Mynningsområdet ingår i ett större område längs kusten som i sin helhet är av riksintresse enligt 4 kap 1 § miljöbalken. Enligt 4 kap 1 § miljöbalken får exploateringsföretag inte komma till stånd som påtagligt skadar områdets natur- och kulturvärden. Bestämmelserna utgör dock inte hinder för utvecklingen av befintliga tätorter. Miljöbalkens 4 kap 4 § rör bestämmelser om utbyggnad av fritidsbebyggelse och större anläggningar. Fritidsbebyggelse får endast komma till stånd som komplettering till befintlig bebyggelse eller som tillgodoser det rörliga friluftslivets behov. Miljöstörande anläggningar får komma till stånd endast där sådan redan finns.

Kommunal översiktsplan

Översiktsplan för Göteborgs kommun

Så gott som hela kuststräckan är betecknad "Långsiktigt bevarade grönområden med särskilt stora värden för natur- och kulturvård, rörligt friluftsliv, skogsbruk och fiske. Åtgärder får inte ske som står i strid med respektive bevarandevärde". Till en mindre del finns mark inom det aktuella området som är betecknad "Brukningsvärd jordbruksmark".

Översiktsplan för Kungälv kommun

Kustzonen är en viktig resurs för det rörliga friluftslivet. Detta förhållande har inskrivits genom naturresurslagens särskilda hushållningsbestämmelser (riksintresse) för kustområdet i Kungälv kommun. Kustzonen skall enligt Kommunplan 90 för Kungälv bestå som en resurs för friluftsliv och vattenanknutna verksamheter. Största hänsyn måste tas till havet som produktionsområde för växter och djur, både de grunda havsvikarna och fångstområdena. Områdesbestämmelser och i vissa fall naturvårdsförordnanden kommer att införas. Nya bebyggelseområden för helårsbosättning eller traditionell fritidsbosättning får ej lokaliseras till de idag obebyggda eller glest bebyggda kustavsnitten.

Översiktsplan för Öckerö kommun

Nordre älvs fjord ingår i Översiktsplan för Öckerö kommun som öppet vattenområde. Beteckningen täcker hela kustområdet ut till baslinjen. Inom området finns ekologiskt känsliga miljöer. Dessa skall så långt möjligt skyddas enligt 3 kap 2 § miljöbalken.

Befintliga områdesskydd enligt 7 kap miljöbalken

Landskapsskydd

Med syfte att bevara landskapet kring Nordre älv beslutade Länsstyrelsen 1968 om landskapsskydd för stora delar av de yttre områdena. Föreskrifterna innebar att bebyggelse och vissa anläggningar får komma till stand först efter tillstånd av länsstyrelsen.

Strandskydd

1974 infördes i naturvårdslagen bestämmelser om generellt strandskydd, 100 meter, längs Sveriges kuster och kring sjöar och vattendrag. Länsstyrelsen utfärdade 1975 bestämmelser om utvidgning och undantag från det generella strandskyddet där gränserna fastlades på ekonomiska kartan i särskilda beslut. Land- och vattenområdet inom naturreservat omfattas till allra största delen av detta utvidgade strandskydd (högst 300 meter på land och i vattenområdet). Strandskyddet som i början endast avsåg att tillgodose friluftslivets behov av fria stränder utvidgades 1994 till att även omfatta växt- och djurliv. Inom strandskyddsområde råder i princip förbud mot ny bebyggelse och anläggningar som begränsar allemansrätten eller inverkar negativt på växt- och djurlivet. Nytt beslut om strandskydd fattades 1999 för Göteborgs respektive Kungälv kommuner. Gränserna för reservatet har anpassats till gränserna för detta nya strandskydd.

Natura 2000

Regeringen beslutade i december 1998 med stöd av 7 kap 28 § miljöbalken, att förklara Nordre älvs estuarium som särskilt bevarandeområde enligt direktivet 92/43/EEG (habitatdirektivet) om bevarande av livsmiljöer samt vilda växter och djur (SEO 520043). Samma område har av regeringen förklarats som skyddsområde enligt direktiv 79/409/EEG (fågeldirektivet). Estuariet kommer därmed att ingå i det Europeiska nätverket av skyddade

områden, Natura 2000. Reservatet innefattas helt av Natura 2000-området som har en något vidare avgränsning.

Länsstyrelsen får lämna tillstånd endast om förutsättningarna enligt 7 kap 28 b § miljöbalken är uppfyllda, eller om regeringen har gett tillåtelse enligt 7 kap 29 § miljöbalken.

Interaktionen mellan EU-direktivens krav på förvaltning och naturreservatets föreskrifter och skötselplan kommer att framgå av den bevarandeplan som skall fastställas för Natura 2000-området.

Behov och motiv för ett utökat skydd

De bakomliggande motiven för ett skydd av Nordre älvs estuarium har beskrivits utförligt i utredningsunderlaget.

Nordre älvs estuarium har genom befintliga förordnanden som strandskydd men framförallt genom att det utpekats som område av gemenskapsintresse (pSCI) enligt art- och habitatdirektivet samt förklarats som särskilt skyddsområde (SPA) enligt fågeldirektivet, ett i flera avseenden bra skydd för naturmiljön och de ekologiska värdena. Skälen för att tillskapa ett nytt förordnande kan sammanfattas:

- Området är av så stort landskapligt värde att det måste skyddas från utbyggnader och anläggningar. Dessa aspekter täcks inte in av strandskyddsbestämmelser och EU-direktiven. Nuvarande landskapsbildskydd omfattar endast en del av landskapet.
- Områdets terrestra värden är starkt kopplade till odlingslandskapet. Genom föreskrifter i reservatet ges utökade möjligheter att styra insatser till markhävden om jordbruksdriften upphör.
- Ett reservatsförordnande ger möjlighet att besluta om intrång i pågående markanvändning om detta skulle visa sig nödvändigt för att nå syftena med skyddet av Nordre älvs estuarium.
- Områdets känslighet medför att allmänhetens nyttjande av området måste styras genom kanalisering och information samtidigt som det skall göras tillgängligt.
- Behovet av samordnade skötselinsatser ställer krav på en ordnad naturvårdsförvaltning med resurser och befogenheter vilket kan tillgodoses genom tillämpning av miljöbalkens bestämmelser om reservatsförvaltning.

Ärendets handläggning

Föreliggande beslut är baserat på Länsstyrelsens beslut 2002-04-12 (dnr 511-6422-2002) som upphävdes genom regeringens beslut 2003-04-03. Genom ärendets tidigare behandling har samtliga berörda markägare beretts möjlighet att inkomma med erinringar mot förslaget. Förankrings- och beslutsprocessen bakom det nu upphävda beslutet redovisas nedan i sin helhet. Därefter behandlas regeringens motiv för upphävandet och de förändringar som vidtagits med anledning av detta.

Beredning av det upphävda beslutet

Beslutet om att bilda ett naturreservat för Nordre älvs estuarium samordnades med en omfattande informations- och förankringsinsats i samband med att områdets föreslogs av Länsstyrelsen att ingå i det europeiska nätverket av skyddade områden Natura 2000. Förutom skriftlig information till områdets ca 700 berörda markägare och sakägare samt myndigheter anordnades fyra informationsmöten.

Föreläggande 2001-03-09 till sakägare samt remiss till myndigheter och organisationer

Samtliga berörda markägare och andra sakägare förelades i skrivelse den 9 mars 2001 att inkomma med eventuella erinringar på förslaget till beslut. Samtidigt utsändes en remiss till myndigheter och organisationer. Drygt fyrtio skrivelser inkom till Länsstyrelsen med synpunkter och yrkanden vilka besvarades i särskilda skrivelser.

Flertalet teman i sakägaryttrandena var likartade och behandlade bebyggelseförbudet, allmänhetens tillträde till området samt frågan om delaktighet vid skötseln. Sjöfartsverket uppmärksammade på gällande vattendom som medger rätt att muddra i Nordre älv om älven måste tas i anspråk som reservfarled för Vänertrafiken. Fortifikationsverket som är ägare till skjutfältet vid Björlanda godkände reservatsbildningen under förbehållet att Försvarsmakten samtycker till förändringen. Älvsborgs Amfibieregemente som nyttjar skjutfältet bedömde att reservatet inkräktar på verksamheten och avstyrkte reservatsbildning. Regementet påpekade i underhandskontakter att försvarsmakten (dåvarande MKV) i egenskap av sakägare ej hördes i förankringsprocessen inför Natura 2000. Vägverket inkom med synpunkter rörande reservatets gränsdragning i anslutning till färjeläget vid Kornhall – Hisingssidan. Reservatsgränsen tillgodosåg inte Vägverkets behov av mark för planerad utbyggnad av färjeläget.

Göteborgs, Kungälv och Öckerö kommuner tillstyrkte samtliga förslaget men pekade samtidigt på behovet av uppföljning av områdets status. Göteborgs kommunstyrelse tog särskilt upp frågan om avgränsningen av Björlanda småbåtshamn. Kommunen utgick bl.a. från en skrivelse inlämnad av GREFAB (som även inkommit till länsstyrelsen med eget yttrande) där man framförde att föreslagen avgränsning skulle komma att inkräkta på båthamnens utvecklingsmöjligheter. Kommunen yrkade att gränsen i anslutning till Prästgårdskilen, dit önskemål finns att expandera verksamheten, inte fastställdes i det slutliga beslutet.

Naturvårdsverket tillstyrkte förslaget under förutsättning att tippning av muddermassor ej kommer att ske inom reservatet i enlighet med vad som framfördes i yttrande från de ornitologiska föreningarna.

Bohusläns museum betonade vikten av samråd med museet i hanteringen av olika ärenden.

Synpunkter från Svenska Västkustfiskarnas Centralförbund (SVC), Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) rörde farhågor för begränsningar i yrkesfisket. Man betonade att regleringar i fiskets verksamhet i första hand skall ske

genom föreskrifter i fiskelagstiftningen. Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) yrkade undantag för att anlägga körväg i samband med jord- och skogsbrukets bedrivande. LRF anordnade vidare i samverkan med Länsstyrelsen ett särskilt informationsmöte för berörda medlemmar i området varvid synpunkter rörande bland annat skötselmedverkan, ersättningsfrågor m.m. behandlades. Länets skogsvårdsstyrelse tillstyrkte förslaget.

Ett flertal organisationer erhöll förslaget för kännedom och eventuellt yttrande. Av dessa inkom Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) och Kungälvsvornitologerna samt Göteborgs ornitologiska förening med yttrande innehållande detaljerade förslag rörande områdets skötsel och uppföljning.

Förnyat föreläggande 2004-02-20 till sakägare samt remiss till myndigheter och organisationer

Samtliga berörda markägare och andra sakägare förelades i skrivelse den 20 februari 2004 att inkomma med eventuella erinringar på förslaget till beslut. Samtidigt utsändes på nytt en remiss till berörda myndigheter och organisationer. Sammanlagt närmare trettio skrivelser har inkommit till Länsstyrelsen med synpunkter.

Flertalet synpunkter från enskilda markägare rör gränsdragningsfrågor.

Bohusläns museum uppmärksammar särskilt lämningarna av en dansk västindiefarare i det yttre vattenområdet vilket enligt museet bör införas i skötselplanen.

Göteborgs Stad, Kulturnämnden, anger i det förnyade remissvaret att flera värdefulla områden hamnar utanför reservatet varför frågan om utvidgning bör tas upp i ett senare sammanhang.

Fiskeriverket har i ett utförligt yttrande pekat på bristerna vad gäller den marina dokumentationen. Man understryker estuariets stora ekologiska, särskilt dess fiskeribiologiska värde. Viktiga habitat utgör de omfattande musselbankarna i estuariets mynningsområde liksom den hotade utbredningen av ålgräs. Vidare understryks vikten av att begränsa muddringsarbeten och utsläpp av miljögifter till estuariet.

SGU understryker estuariets stora skyddsvärde sett i europeiskt perspektiv då det tillhör ett av få större ännu oexploaterade områden men påpekar samtidigt behovet av en utförlig dokumentation av estuariets bathymetri och ytsediment.

Länsstyrelsens bedömning och behandling av inkomna synpunkter

När det gäller synpunkter från enskilda markägare har Länsstyrelsen i svar till dem bl.a. upplyst om att bebyggelsereglerande bestämmelser redan finns för flertalet fastigheter genom befintligt strandskydd. När det gäller allmänhetens rättigheter och skyldigheter så har dessa inte förändrats i förhållande till dagens situation. Vidare har bestämmelserna ändrats så att det klart framgår att markägarna skall medverka vid skötselåtgärder som berör deras marker. En rad smärre gränsjusteringar har gjorts i samband med att reservatsgränsen inmätts varigenom ett flertal markägarsynpunkter tillgodosetts.

När det gäller yrkandet från Älvsborgs Amfibieregemente rörande Björlanda skjutfält konstaterar Länsstyrelsen att den militära verksamheten är av riksintresse men att föreskrifterna inte på någon punkt begränsar de övningar som bedrivs i området. I anslutning till punkt A i beslutet anges att sådan verksamhet som krävs för totalförsvaret utgör särskilda skäl vid prövning. Vidare undantas skjutfältsområdet från den skötselplan som fastställs för området. Skjutverksamheten innebär begränsade möjligheter att idag nyttja området för bad och annat friluftsliv vilket av allmänheten kan uppfattas som oförenligt med reservatet. Reservatsföreskrifterna hindrar inte att avlysning kan ske på ett med hänsyn till säkerheten betryggande sätt. Enligt Länsstyrelsens och kommunens uppfattning är områdets potentiella värden för friluftsliv av den omfattning att skjutfältsområdet bör kvarstå inom reservatet. När det gäller verksamhetens miljöpåverkan måste denna naturligtvis anpassas till de krav som kan ställas utifrån Natura 2000 och EU-direktivets krav på en god bevarandestatus för området.

Förtydliganden har gjorts i beskrivning och i föreskrifterna med anledning av yttrande från Sjöfartsverket. Vägverkets synpunkter har inarbetats i föreliggande beslut.

När det gäller utbyggnaden av Björlanda kile småbåtshamn inom Göteborgs kommun konstaterade Länsstyrelsen att frågan inte varit föremål för en samlad bedömning i kommunens översiktsplanering (ÖP 99) och ej heller berörts i de interna överläggningar som förevarit mellan Länsstyrelsen och kommunen i beredningen av reservatsärendet. Göteborgs kommun har i fullmäktige behandlat och godkänt förslag till Natura 2000 med gränser vilka överensstämmer med gränserna i föreliggande beslut.

Synpunkterna från berörda kommuner och Bohusläns museum om förstärkt övervakning av miljön i estuariet kommer att behandlas i de förvaltningsplaner som är under framtagande för Natura 2000 områden.

När det gäller synpunkter från fiskarens och markägarnas organisationer har föreskrifterna justerats för att tillgodose dessa.

De synpunkter från SGU och Fiskeriverket som framförts angående bristen på dokumentation avser Länsstyrelsen åtgärda i den utsträckning särskilda medel kan tilldelas i samband med upprättande av bevarande/förvaltningsplaner för Natura 2000-området.

Regeringens beslut 2003-04-03 att upphäva Länsstyrelsens beslut om naturreservat för Nordre älv samt förslag till ändringar.

Regeringen anger följande skäl för upphävandet:

A. "Regeringen konstaterar att det i länsstyrelsens beslut gjorts ett generellt undantag för fastigheter av visst angivet slag. Av beslutet framgår emellertid inte på vare sig den karta eller markägarförteckning som bifogats beslutet vilka fastigheter det generella undantaget omfattar. Osäkerhet uppstår därmed om beslutets räckvidd, såväl i förhållande till markägare som till allmänheten".

B. "Av beslutet framgår inte heller skälen för undantaget. Således saknas redovisning av vilka bedömningar som länsstyrelsen gjort när det gäller för-

hållandet mellan ett generellt undantag som det beslutade, syftet med reservatet samt upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus för de arter och naturtyper vilka förtecknats enligt 7 kap. 27 § och som förekommer inom området”.

Länsstyrelsens kommentarer och förslag till ändringar i förhållande till det upphävda beslutet:

A. Länsstyrelsen valde att ej innefatta fastighetsbildade och bebyggda fastigheter med en landareal understigande 3 000 kvadratmeter i det upphävda beslutet. Bakgrunden var att dessa erfarenhetsmässigt är ianspråktaga som tomtmark och saknar särskilda biologiska värden samtidigt som de utgör en bråkdel av den skyddade ytan. Länsstyrelsen ändrar nu beslutet till att omfatta flertalet fastigheter inom det avgränsade området men för mindre, fastighetsbildade och bebyggda fastigheter begränsas dock föreskrifterna till att gälla enbart nybyggnadsförbudet vad gäller fastigheternas landyta. Dessa fastigheter förtecknas i bilaga 5 till beslutet. Några mindre områden med sammanhållen bebyggelse omfattas däremot inte av beslutet och har särskilt markerats på beslutskartan (bilaga 1).

B. Länsstyrelsen har inför föreliggande beslut besiktigt landarealerna på samtliga mindre, bebyggda fastigheter som är upp till 5000 m² inom reservatsområdet. Det har då konstaterats att dessa i sin helhet är ianspråktaga som tomtmark och saknar de biologiska värden reservatet avser att skydda. Länsstyrelsen har som framgår av närmast föregående stycke beslutat att dessa fastigheter skall ingå i reservatet men med begränsad tillämpning av reservatsföreskrifterna.

Länsstyrelsen anser att på det sätt som även mindre bebyggda fastigheter nu ingår i naturreservatet och omfattas av reservatsföreskrifter så tillgodoses syftet med reservatet och det sker en lämplig avvägning mellan allmänna och enskilda intressen.

Natura 2000 området är baserat på regeringens beslut att förklara Nordre älvs estuarium som särskilt skyddsområde enligt fågeldirektivet (79/409/EEG) samt avsikt att förklara det som särskilt bevarandeområde enligt art- och habitatdirektivet (92/43/EEG). Besluten är fattade med stöd av 7 kap 28 § miljöbalken med särskilt redovisade gränser och således skilt från reservatsbeslutet. Natura-2000 området har en något vidare utsträckning än naturreservatet och omfattas inte av de ”undantag” regeringen lagt som grund för upphävandet.

Även provningar av verksamheter m.m. sker i särskild ordning genom bestämmelser i miljöbalkens 7 kap 28a, b och 29 §§ och påverkas således inte av begränsningar i reservatsföreskrifterna. En viss verksamhet och åtgärd kan således komma att prövas både enligt Natura 2000 bestämmelser och enligt föreskrifter för naturreservatet.

Samlad bedömning

Länsstyrelsen har ändrat det nya beslutet så att de skäl som låg till grund för regeringens upphävandebeslut 2003-04-03 inte längre föreligger.

Beslutet att inrätta naturreservat för Nordre älvs estuarium fullföljer många års bevarandeplanering i såväl statlig som regional och kommunal regi. Områdets värde är obestritt och sedan inträdet i den europeiska gemenskapen även fastlagt i ett europeiskt perspektiv. Nordre älvs estuarium är beläget i en av landets mest expansiva regioner och anspråken från delvis motstående intressen har tydliggjorts under arbetets gång. Det gäller sjöfart och färje- verksamhet, militär verksamhet, boende, småbåtshamnar, yrkesfiske och jordbruk. Länsstyrelsen menar dock att beslutets utformning med föreskrifter och skötselplan utgör en balanserad vägning mot dessa intressen utan att områdets höga naturvärden för den skull trätts förnär.

Uppllysningar

Kungörelse

Detta beslut skall kungöras i ortstidning (Göteborgs-Posten). Sakägare skall anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i tidningen.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, Miljödepartementet. Den som har rätt att överklaga skall göra det inom tre veckor från den dag vederbörande får del av beslutet, se bilaga 6.

Beslut i detta ärende har fattats av länsöverdirektören Göran Bengtsson, beslutande och naturvårdsintendenten Bengt Frizell varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även deltagit Magnus Sandström, rättsenheten, Peter Abrahamsson, samhällsbyggnadsenheten, Jan-Gunnar Lindgren, kulturmiljöenheten, Lennart Olofsson, enheten för civil beredskap, Sven Swedberg, Tord Wennerblom och Marianne Karlsson, naturvårdsenheten.

Göran Bengtsson

Bengt Frizell